

UCHWAŁA

Dnia 11 stycznia 2018 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Anna Owczarek (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Roman Trzaskowski

SSN Kazimierz Zawada

Protokolant Bożena Kowalska

w sprawie z urzędu
przy uczestnictwie Spółdzielni Mieszkaniowej "N." w T., W. P., M. B. i E. K.
o przymuszenie do wszczęcia i przeprowadzenia procedury zmiany statutu,
po rozstrzygnięciu w Izbie Cywilnej na posiedzeniu jawnym
w dniu 11 stycznia 2018 r.,
zagadnienia prawnego przedstawionego
przez Sąd Okręgowy w T.
postanowieniem z dnia 22 września 2017 r.,

"Czy hipoteza art. 24 ust. 1 ustawy z dnia 20 sierpnia 1997 r.
o Krajowym Rejestrze Sądowym (tekst jedn. Dz.U. z 2017 r., poz. 700
ze zm.), obligującego sąd rejestrowy do wszczęcia postępowania
przymuszającego, obejmuje sytuację, w której po zarejestrowaniu
spółdzielni zostaną stwierdzone postanowienia jej statutu sprzeczne
z ustawą?"

podjął uchwałę:

**Następcze stwierdzenie przez sąd rejestrowy niezgodności
z przepisami prawa treści statutu spółdzielni, stanowiącego
podstawę jej wcześniejszego zarejestrowania, nie uzasadnia
wszczęcia postępowania przymuszającego na podstawie art. 24
ust. 1 ustawy z dnia 20 sierpnia 1997 r. o Krajowym Rejestrze
Sądowym (jedn. tekst Dz.U. z 2017 r., poz. 700 ze zm.).**

UZASADNIENIE

Postanowieniem z dnia 13 lutego 2017 r. Sąd Rejonowy w T., działając z urzędu, wezwał Zarząd Spółdzielni Mieszkaniowej N. w T. do złożenia w terminie 3 miesięcy wniosku o ujawnienie w rejestrze zmiany statutu w zakresie oznaczonych jednostek redakcyjnych - pod rygorem nałożenia na członków Zarządu grzywien w wysokości po 700 zł. Sąd wskazał, że powołane postanowienia statutu Spółdzielni, będącego uprzednio podstawą jej zarejestrowania, są niezgodne z prawem.

Postanowieniem z dnia 24 lipca 2017 r. Sąd Rejonowy w T., wobec niewykonania wezwania w wyznaczonym terminie, nałożył na członków Zarządu Spółdzielni Mieszkaniowej N. – [...] grzywny w wysokości po 700 zł. Sąd przyjął, że w oparciu o art. 24 ustawy z dnia 20 sierpnia 1997 r. o Krajowym Rejestrze Sądowym (jedn. tekst: Dz.U. z 2017 r., poz. 700 ze zm.) ma kompetencje do ponownego badania statutu także po jego zarejestrowaniu. Jako podstawę nałożenia grzywny wskazał ust. 1 tego przepisu stwierdzając, że dopiero gdyby członkowie Spółdzielni nie przyjęli przedstawionych im przez Zarząd propozycji zmian statutu, do dokonania których wzywał Sąd, możliwe byłoby uznanie, że postępowanie przymuszające nie doprowadziłoby do spełnienia obowiązku i umorzenie z tej przyczyny postępowania rejestrowego na podstawie ust. 4.

Sąd Okręgowy w T., rozpoznając zażalenie uczestników postępowania na powyższe postanowienie, powziął wątpliwość, sformułowaną w zapytaniu prawnym przedstawionym Sądowi Najwyższemu na podstawie art. 390 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. Wskazał, że z art. 24 ustawy o Krajowym Rejestrze Sądowym nie wynika wprost uprawnienie do powtórnej oceny statutu, niemniej nie zasługuje na akceptację sytuacja, w której zaakceptowana przez sąd rejestrowy treść tego dokumentu może wprowadzić w błąd zarówno członków spółdzielni jak i osoby trzecie co do jego zgodności z prawem.

Sąd Najwyższy zważył:

Osoby zamierzające założyć spółdzielnię (założyciele) uchwalają statut, potwierdzając jego przyjęcie przez złożenie pod nim swoich podpisów (art. 6 § 1 ustawy z dnia 16 września 1982 r. Prawo spółdzielcze - jedn. tekst: Dz.U. z 2017 r., poz. 1560 ze zm.; dalej jako: pr.sp.). Zgodnie z dominującym poglądem

judykatury i piśmiennictwa statut jako akt powołujący spółdzielnię, jednocześnie stanowiący podstawę prawną jej organizacji i działalności, ma charakter umowy cywilno-prawnej, przy czym początkowo jest jedynie częścią umowy o założenie spółdzielni, a statuten spółdzielni staje się z chwilą jej zarejestrowania, tj. wpisania do rejestru przedsiębiorców Krajowego Rejestru Sądowego (por. mająca moc zasady prawnej uchwała składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 15 października 1985 r., III CZP 40/85, OSNCP 1986, nr 6, poz. 86, wyrok Sądu Najwyższego z dnia 6 października 2016 r., IV CSK826/15, OSNC 2017, nr 6, poz. 69 i liczne orzeczenia powołane w jego uzasadnieniu). Wszelkie późniejsze modyfikacje jego treści dokonywane są uchwałą organu spółdzielni - walnego zgromadzenia podjętą większością 2/3 głosów i, bez względu na skalę oraz zakres, wymagają zgłoszenia sądowi rejestrowemu (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 2 grudnia 2004 r., V CK 318/04, OSNC 2005, nr 12, poz. 208). Zmiana może dotyczyć niektórych postanowień (nowelizacja), bądź do zastąpienia dotychczasowego - statuten w całości nowym. Sąd Najwyższy wyjaśnił, że zmiana postanowień wcześniejszej uchwały zebrania przedstawicieli spółdzielni w przedmiocie treści statutu przez uchwałę późniejszą jest dopuszczalna, jeśli nie następuje z naruszeniem przepisów prawa, ale jeżeli wcześniejsze postanowienia statutu nie zostały prawnie usankcjonowane właściwym wpisem w rejestrze, w istocie do zmiany nie dochodzi (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 15 lutego 2006 r., IV CSK 56/05, nie publ.). Zarząd spółdzielni jest obowiązany do zgłoszenia uchwały o zmianie statutu w ciągu trzydziestu dni od daty jej podjęcia (art.12a § 2) i załączenia tekstu jednolitego statutu (art. 9 ust. 4 ustawy z dnia 20 sierpnia 1997 r. o Krajowym Rejestrze Sądowym - jedn. tekst: Dz.U. z 2017 r., poz. 700 ze zm.; dalej jako: u.KRS). Do oceny statutu spółdzielni, zarówno dołączanego do wniosku o zarejestrowanie spółdzielni jak i do wniosku dotyczącego zmiany statutu, mają zastosowanie przepisy regulujące postępowanie rejestrowe. Zakres kognicji sądu wyznacza zatem art. 23 u.KRS, stanowiący, że badanie wniosku o wpis do Rejestru obejmuje zgodność pod względem formy i treści z przepisami prawa dołączonych do niego dokumentów (ust.1), prawdziwość wskazanych danych w zakresie określonym w art. 35 pkt 1 i 2 oraz art. 38 pkt 1 lit. h (ust. 2), a w pozostałym zakresie jedynie w wypadku powzięcia uzasadnionych wątpliwości - zgodność

zgłoszonych danych ze stanem rzeczywistym (ust. 2). Obejmuje ona zatem, obok kontroli formalnej i merytorycznej dokumentów, także dalsze kwestie, niemniej wynikająca z powołanego przepisu kompetencja sądu dotyczy wyłącznie postępowania wszczętego na skutek wniosku o zarejestrowanie spółdzielni albo o wpisanie następczych zmian jej statutu. Zmiana statutu spółdzielni, staje się skuteczna z chwilą jej wpisania do Krajowego Rejestru Sądowego (art. 12a § 1 i 3 pr.sp.). Pozytywny wynik oceny, potwierdzony dokonaniem prawomocnego wpisu, poświadcza legalność uchwalenia oraz zgodność z prawem złożonego statutu.

Istota wątpliwości sądu dotyczy tego, czy dopuszczalne jest dokonanie z urzędu ponownej kontroli treści statutu ujawnionego w rejestrze oraz wszczęcie w jej następstwie postępowania przymuszającego przewidzianego w art. 24 ust. 1 u.KRS, w myśl którego w przypadku stwierdzenia, że wniosek o wpis do Rejestru lub dokumenty, których złożenie jest obowiązkowe, nie zostały złożone pomimo upływu terminu, sąd rejestrowy wzywa obowiązanych do ich złożenia, wyznaczając dodatkowy 7-dniowy termin, pod rygorem zastosowania grzywny przewidzianej w przepisach Kodeksu postępowania cywilnego o egzekucji świadczeń niepieniężnych, a w razie niewykonania obowiązków w tym terminie, nakłada na nich grzywnę. W pierwszym rzędzie wyjaśnienia wymaga jednak relacja pomiędzy art. 24 ust. 6 (poprzednio art. 24 ust. 4) a art. 12 ust. 3 u.KRS, zgodnie z którym sąd, jeżeli w Rejestrze są zamieszczone dane niedopuszczalne ze względu na obowiązujące przepisy prawa, po wysłuchaniu zainteresowanych osób na posiedzeniu lub po wezwaniu do złożenia oświadczenia pisemnego, wykreśla je z urzędu. Judykatura opowiedziała się za wąskim ujęciem kompetencji sądu rejestrowego wynikającej z art. 12 ust. 3, to jest przyjęciem, że można wykreślić wyłącznie te dane, których umieszczenia w Krajowym Rejestrze Sądowym nie przewidywały przepisy prawa, zatem w ogóle nie podlegały wpisowi, ponadto za wykluczeniem badania w ramach tego postępowania zgodności z ustawą czynności prawnych stanowiących materialno-prawną podstawę dokonanego wpisu (por. uchwała Sądu Najwyższego z dnia 8 grudnia 2017 r., III CZP 54/17, dotąd nie publ., postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 2 grudnia 2015 r., IV CSK 99/15, nie publ.). Wykracza poza zakres przedstawionego zagadnienia i w związku z tym nie wymaga rozważań kwestia szczególnych uprawnień sądu rejestrowego

do dokonywania z urzędu wykreślenia danych niezgodnych z rzeczywistym stanem rzeczy lub wpisu danych odpowiadających takiemu stanowi w przypadkach uzasadnionych bezpieczeństwem obrotu (art. 24 ust. 6 u.KRS). Pomiędzy art. 12 ust. 3 a art. 24 ust. 6 (uprzednio ust. 4) nie zachodzi bowiem stosunek krzyżowania się (por. uchwała Sądu Najwyższego z dnia 4 czerwca 2009 r., III CZP 30/09, OSNC 2010, nr 2, poz. 19).

Wykładnia gramatyczna art. 24 ust. 1 u.KRS, stwierdzającego, że postępowanie przymuszające wszczyna się, jeżeli „wniosek o wpis do Rejestru lub dokumenty, których złożenie jest obowiązkowe, nie zostały złożone pomimo upływu terminu” przemawia za przyjęciem, że reguluje on sytuację, gdy obowiązani mimo istnienia podstawy wniosku (dokumentu) i wynikającej stąd powinności jego złożenia zaniechali podjęcia właściwych czynności w postępowaniu rejestrowym. Początek biegu terminu złożenia wniosku wyznacza bowiem czynność prawna już dokonana lub zdarzenie prawne już zaistniałe. Obowiązek ten powstaje zasadniczo po upływie siedmiodniowego terminu od zaistnienia zdarzenia uzasadniającego dokonanie wpisu, chyba że przepis szczególny stanowi inaczej (art. 22 u.KRS). Takim przepisem jest art. 12a § 2 pr.sp., stanowiący że trzydziestodniowy termin do zgłoszenia przez zarząd spółdzielni uchwały o zmianie statutu, celem ujawnienia w rejestrze, otwiera data jej podjęcia. Powołanie art. 24 ust. 1 u.KRS jako normatywnej podstawy rozszerzenia zakresu kontroli sądu o ponowne badanie dokonanych wpisów (przyjętych dokumentów) i, odpowiednio do jej wyniku, podejmowania działań wymuszających czynności zmierzające do wytworzenia podstawy złożenia kolejnego wniosku o wpis (dokumentu) budzi wątpliwości także z tego względu, że prowadziłyby one do wzruszenia skutków czynności orzeczniczych i prawomocnych wpisów. W myśl art. 694⁵ § 2 k.p.c., w postępowaniu rejestrowym postanowienia co do istoty sprawy są skuteczne i wykonalne z chwilą ich wydania, za wyjątkiem postanowień dotyczących wykreślenia podmiotu z rejestru. W judykaturze zwrócono jednak uwagę, że dopiero zakończenie ewentualnych postępowań zmierzających do podważenia zmian statutu powoduje, że tracą moc postanowienia dotychczasowe. Z tych względów wykładając pojęcie „do czasu zarejestrowania zmian statutów” w rozumieniu art. 9 ust. 2 ustawy z dnia 14 czerwca 2007 r. o zmianie ustawy

o spółdzielniach mieszkaniowych oraz o zmianie niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 125, poz. 873; dalej: zm. u.s.m.) przyjęto, że w okresie dostosowawczym związanym z wejściem w życie ustawy nowej, o ile nie stanowi ona inaczej, nadal mają zastosowanie postanowienia statutu zarejestrowanego wcześniej (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 4 lipca 2013 r., I CSK 695/12, nie publ., uzasadnienie uchwały składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 7 maja 2012 r., III CZP 84/11, OSNC 2012, nr 10, poz. 113). Wpis w rejestrze jest jedynie czynnością zarejestrowania danych zawartych w postanowieniu sądu rejestrowego, a postanowienie w przedmiocie zarządzenia wpisu wydane w postępowaniu nieprocesowym - postanowieniem orzekającym co do istoty sprawy, które z chwilą uzyskania formalnej i materialnej prawomocności, nie może być zmienione ani uchylone, chyba że przepis szczególny stanowi inaczej (art. 523 k.p.c.). Konsekwentnie uznać należy, że nie jest dopuszczalne ponowne orzekanie w przedmiocie dokonanego wpisu w oparciu o te same okoliczności faktyczne i prawne, gdyż oznaczałoby to swoistą następczą autokontrolę czynności orzeczniczych podjętych w postępowaniu rejestrowym poza systemem środków zaskarżenia.

Za odmienną wykładnią nie przemawiają także argumenty celowościowe i systemowe. Ustawodawca, dostrzegając znaczenie Krajowego Rejestru Sądowego jako rejestru publicznego mającego zapewniać pewność i bezpieczeństwo obrotu prawnego oraz niebezpieczeństwo związane z istnieniem w nim wpisów niezgodnych z prawem, wprowadził samodzielną regulację umożliwiającą następczą kontrolę orzeczeń sądów rejestrowych, jednak ograniczył ją do spółek kapitałowych. Art. 172 k.s.h. i art. 373 k.s.h. zawierają bezpośrednie odesłanie do postępowania przymuszającego z art. 24 u.KRS wskazując, że jeżeli po zarejestrowaniu spółki zostały stwierdzone braki wynikłe z niedopełnienia przepisów prawa, sąd rejestrowy, z urzędu albo na wniosek osób mających interes prawny, wzywa do usunięcia braków i wyznacza w tym celu odpowiedni termin, a jeżeli spółka nie uczyni zadość wezwaniu może nakładać grzywny według zasad określonych w przepisach o Krajowym Rejestrze Sądowym. Kompetencji takiej nie przyznano sądowi w odniesieniu do szczególnych korporacyjnych osób prawnych jakimi są spółdzielnie,

mimo ich znaczącej roli w obrocie prawnym i szerokiego spektrum uczestnictwa w obrocie, nie ograniczającego się do działalności gospodarczej.

Problem wykładni art. 24 ust. 1 u.KRS był, jak dotąd, przedmiotem wypowiedzi Sądu Najwyższego jedynie pośrednio. Wyjaśniając, że sąd rejestrowy nie może z urzędu na podstawie art. 24 ust. 4 u.KRS wykreślić wpisu w wyniku samodzielnej oceny istnienia lub ważności uchwały organu spółdzielni stanowiącej podstawę jego dokonania, w stanie faktycznym w którym uchwała w sprawie wyboru członka zarządu spółdzielni została wprowadzie podjęta, ale sąd rejestrowy uznał ją za nieistniejącą, Sąd Najwyższy w uzasadnieniu uchwały z dnia 4 czerwca 2009 r., III CZP 30/09 (OSNC 2010, nr 2, poz. 19) wskazał, że zakresem ust. 1 tego przepisu nie jest objęte dokonanie ponownej oceny dokumentu, który był już wcześniej przedmiotem badania i stanowił podstawę dokonania wpisu w rejestrze. W motywach wyroku Sądu Najwyższego z dnia 8 stycznia 2010 r., IV CSK 310/09 (OSNC-ZD 2010, nr 3, poz. 89) przyjęto, że sankcje związane z naruszeniem przez spółdzielnię obowiązków wskazanych w art. 9 ust. 1 zm. u.s.m. zostały określone przede wszystkim w ustawie o KRS. Sąd rejestrowy wprowadzie wszczyna postępowanie przymuszające na podstawie art. 24 ust. 1 u.KRS, ale w wypadku bierności zarządu nie może z urzędu ani wykreślić ani dokonać wpisu (art. 24 ust. 3). Wskazano, że uchybienie obowiązkowi wynikającemu z tej ustawy stanowi przyczynę postawienia spółdzielni w stan likwidacji. Pogląd ten kwestionowany jest w piśmiennictwie. Przedstawiciele doktryny prawniczej podkreślają, że możliwość wszczynania postępowania przymuszającego jest ograniczona, m.in. nie może dotyczyć wpisów fakultatywnych, dokonywanych z urzędu, uchybienia ustawowemu terminowi zgłoszenia, po dokonaniu tej czynności. Nie budzi wątpliwości dopuszczalność prowadzenia postępowania zmierzającego do wymuszenia złożenia dokumentu w sytuacji, gdy do wniosku o ujawnienie zmiany statutu nie załączono jego tekstu jednolitego.

Bezpodstawny byłby jednak wniosek, że dokonanie przez sąd rejestrowy wpisu (przyjęcie dokumentu) na wadliwie ocenionej podstawie ma charakter bezwzględnie sanujący. Właściwymi środkami ochrony prawnej zainteresowanych będą w tym wypadku zwyczajne i nadzwyczajne środki zaskarżenia postanowienia sądu rejestrowego, wytoczenie powództwa o uchylenie uchwały

walnego zgromadzenia (art. 42 ust. 6 pr.sp.), powództwa o ustalenie nieważności uchwały sprzecznej z ustawą lub jej nieistnienia (art. 189 k.p.c.). Dopiero wydanie któregokolwiek z tych orzeczeń i powzięcie o nim wiedzy przez sąd uzasadni wszczęcie postępowania przymuszającego, ze swej istoty przewidzianego dla sytuacji, gdy wystąpiły już okoliczności uzasadniające złożenie wniosku w postępowaniu rejestrowym. Ma ono bowiem doprowadzić do realizacji obowiązku zgłoszeniowego w odniesieniu do istniejącej już podstawy wpisu a nie doprowadzenia do jej powstania.

Dostrzegając niebezpieczeństwo wynikające z domniemania prawnego prawdziwości wpisów (art. 17 ust. 1 u.KRS), obejmującego także wpisy nieprawidłowe, oparte na błędnej podstawie, nie można pominąć zagrożenia stabilności stosunków prawnych w wypadku dopuszczenia zmian orzeczenia sądu rejestrowego w oparciu o tę samą podstawę faktyczną i prawną, przy braku ograniczenia terminem. Jakkolwiek zatem zgodność statutu z przepisami prawa stanowi niezbędną przesłankę wpisania spółdzielni do rejestru i ujawnienia w nim dalszych zmian statutu Sąd Najwyższy opowiada się przeciwko rozszerzającej wykładni art. 24 ust. 1 u.KRS i dopuszczeniu ponownej następczej kontroli statutu, jeżeli wpis już nastąpił, a jego podstawa we właściwym postępowaniu rejestrowym nie została zakwestionowana. Wyjątek dotyczy czynności dokonywanych z urzędu w przypadkach uzasadnionych bezpieczeństwem obrotu (art. 24 ust. 6 u.KRS).

W tym stanie rzeczy Sąd Najwyższy na podstawie art. 390 § 1 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. podjął uchwałę o wskazanej treści.

kc

jw